

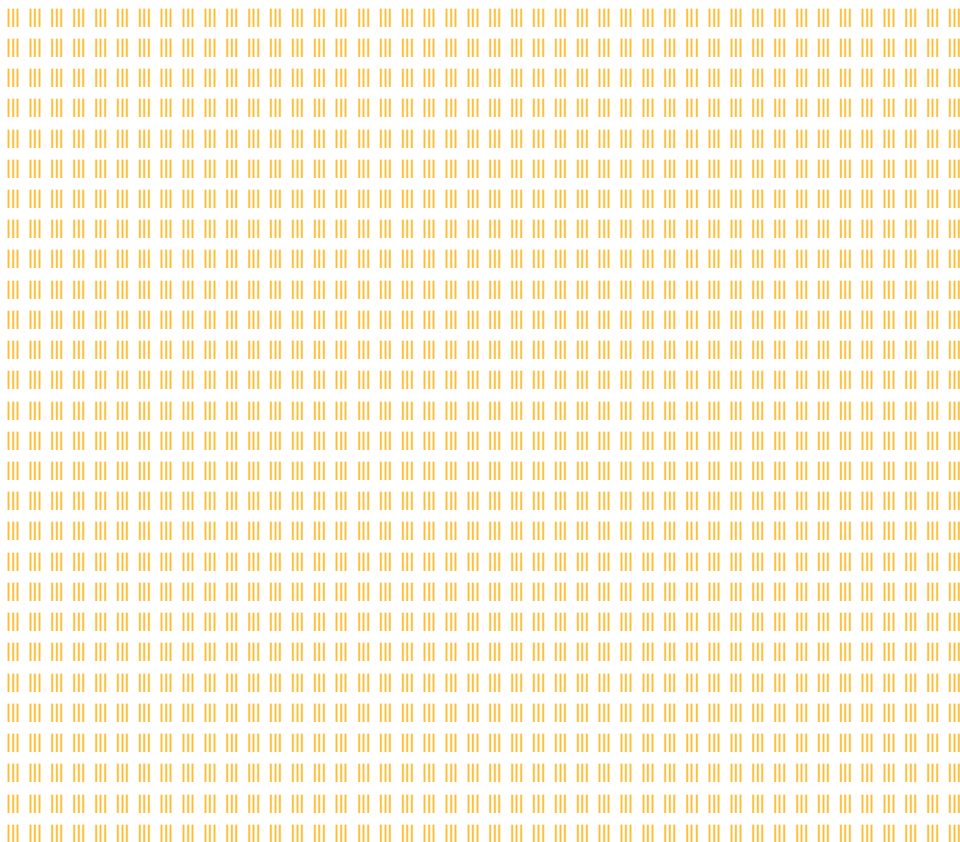
PAPERS D'ACCIÓ SOCIAL

18

SERVEIS SOCIALS I COMUNITAT: RESPOSTES

DAVANT LA CRISI SOCIOECONÒMICA.

CONCLUSIONS DEL XXIII SEMINARI INTERUNIVERSITARI
DE PEDAGOGIA SOCIAL

PAPERS D'ACCIÓ SOCIAL

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Seminari Interuniversitari de Pedagogia Social (23è : 2009 : Barcelona, Catalunya)

Serveis socials i comunitat, respostes davant la crisi socioeconòmica : conclusions del XXIII Seminari Interuniversitari de Pedagogia Social. – (Papers d'acció social ; 18)

I. Llena Berñe, Asun, ed. II. Úcar, Xavier, ed. III. Núñez, Héctor (Núñez López), ed. IV. Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania V. Títol VI. Col·lecció: Papers d'acció social ; 18

1. Serveis socials – Congressos
364.4(061.3)

Permesa la reproducció, sempre que se n'esmenti la procedència i no es faci amb finalitats comercials.

© Generalitat de Catalunya
Departament d'Acció Social i Ciutadania
Plaça Pau Vila, 1
08039 Barcelona

Autors del text: Asun Llena, Xavier Úcar i Hector Núñez
Amb la col·laboració de: Luis Amador, Rosa Santibáñez, Pilar Heras, Rita Gradaille, Belén Caballo, Rosa Marí, Paulo Ferreira Delgado i Pere Soler

Direcció de la col·lecció: Nicolau Rubio
Coordinació: Ana Esteban

1a edició: octubre de 2010

Publicació gratuïta impresa en paper reciclat,
disponible també a la pàgina web:
www.gencat.cat/dasc/publicacions/papers
Dipòsit legal: B. 39290-2010
Disseny de la col·lecció: Txell Gràcia
Maquetació: Addenda
Impressió: Winihard Gràfics

PRESENTACIÓ

La promoció de la formació i la creació de coneixements entre el col·lectiu de professionals del Sistema català de serveis socials és un dels objectius estratègics del Departament d'Acció Social i Ciutadania, segons estableix la Llei 12/2007 de serveis socials i tal com s'especifica en el Pla director de formació 2008-2010. L'acció formativa garanteix la qualitat, l'eficiència i l'eficàcia de l'atenció social en benefici de les persones usuàries i de la ciutadania en general.

Com a resultat de la col·laboració entre la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de Barcelona i el Departament d'Acció Social i Ciutadania es va organitzar el XXIII Seminari Interuniversitari de Pedagogia Social, efectuat el mes de novembre de 2009. El Seminari sorgeix amb la finalitat última d'apropar investigadors i professionals per tal de generar coneixement al voltant dels serveis socials.

El text que presentem, *Serveis socials i comunitat: respostes davant la crisi socioeconòmica*, és fruit de la tasca feta durant el Seminari i de les conclusions que es van extreure entre els diferents grups de treball al voltant dels tres eixos temàtics: serveis socials i atenció socioeducativa en contextos de crisi socioeconòmica; l'acció comunitària davant la crisi socioeconòmica, i, finalment, serveis socials, comunitat i treball en xarxa.

És a través d'aquest intercanvi de coneixement entre els actors del Sistema català de serveis socials que es poden extreure solucions als problemes i/o reptes derivats de la conjuntura socioeconòmica actual i que afecten la nostra societat, a més de generar més confiança dins del Sistema. Per això, el Departament d'Acció Social i Ciutadania dóna suport a aquest tipus de trobades i en fomenta la creació.

Esperem, doncs, que aquest nou *Papers* que us presentem sigui una eina més de consulta en la tasca diària dels professionals dels serveis socials, i que les reflexions i suggeriments que hi consten contribueixin a la recerca i hi incideixin en la pràctica.

Jordi Rustullet i Tallada
Secretari general
Departament d'Acció Social i Ciutadania

INTRODUCCIÓ

L'article que teniu a les mans aporta les conclusions del XXIII Seminari Interuniversitari de Pedagogia Social, que va tenir lloc els dies 12 i 13 de novembre de 2009 a Barcelona i que aglutinà professorat universitari, investigadors/ores i professionals de l'àmbit al voltant del tema *Serveis socials i comunitat: respostes davant la crisi socioeconòmica*. L'elecció d'aquesta temàtica obeïa, d'una banda, a l'objectiu establert en el Consell d'Europa celebrat a Lisboa l'any 2000, segons el qual Europa havia de convertir-se en l'economia basada en el coneixement més competitiva i dinàmica del món; capaç de créixer econòmicament d'una manera sostenible amb més i millors llocs de treball i amb un elevat grau de cohesió grupal. D'altra banda, responia també a la situació de crisi socioeconòmica que els nostres països estan experimentant. Del que es tracta en aquest marc, és de construir una Europa social inclusiva, cohesionada i sostenible. Aconseguir aquesta nova Europa —una Europa àmplia i diversa— requereix una bona inversió en recerca i innovació per trobar noves formes d'organització social i per poder donar resposta a les situacions

socials emergents que poden sorgir en un context de crisi socioeconòmica.

L'article que presentem està organitzat en quatre apartats. El primer fa referència al contingut general i a l'organització del seminari. El segon presenta el context general europeu, espanyol i català a partir del qual es justifica la recerca d'alternatives als reptes que es plantegen actualment. En el tercer apartat s'exposen els objectius i la metodologia emprada en el seminari per reflexionar, analitzar i fer propostes al voltant del tema dels serveis socials i la comunitat davant els reptes que suposa la crisi socioeconòmica. Per acabar, en el darrer apartat es presenten els resultats dels diferents grups de treball en què es va organitzar el Seminari.

Cal apuntar que les conclusions elaborades fan referència als resultats de les anàlisis i reflexions dutes a terme pels diferents grups de treball que van conformar el Seminari. Són propostes que haurien de servir com a base per concretar línies estratègiques i d'acció en l'àmbit dels serveis socials i del treball comunitari.

1. PRESENTACIÓ I ORGANITZACIÓ DEL XXIII SEMINARI INTERUNIVERSITARI DE PEDAGOGIA SOCIAL

Tal com es detalla a l'apartat següent, el context general de crisi socioeconòmica posa de nou sobre la taula la necessitat d'unir esforços tant per part de l'Administració pública com de les comunitats. Aquest seminari és fruit d'un esforç comú (Generalitat de Catalunya, universitat i comunitat) que pretén apropar tècnics, professionals i professorat universitari al voltant d'una taula per analitzar la situació dels serveis socials en la crisi actual i fer propostes com un primer pas per a la creació d'un *think tank* que serveixi per a la recerca de solucions a unes problemàtiques socials que s'aniran agreujant per efecte de la crisi.

El Seminari no pretén fer una anàlisi exhaustiva de la realitat. Tampoc no busca referenciar o analitzar estadísticament dades poblacionals. El que pretén és recollir i contrastar, d'una banda, el coneixement acumulat en el treball quotidià de tècnics i professionals que han de tractar diàriament amb persones que pateixen per la crisi socioeconòmica i pels seus efectes. De l'altra, busca generar un espai de reflexió compartida i de construcció d'alternatives que serveixin per delimitar noves orientacions i línies d'acció polítiques i tècniques que possibilitin un enfrontament actualitzat i ajustat dels reptes que la crisi socioeconòmica planteja a les persones i a les comunitats.

1.1. OBJECTIUS DEL SEMINARI

Tenint en compte el que hem exposat fins ara, ens plantegem dos objectius

generals, que després desglossarem amb uns de més concrets. Els objectius del Seminari són:

1. Generar un marc de reflexió comú per a recercadors i tècnics en l'àmbit dels serveis socials.
2. Compartir i produir coneixements al voltant del paper que poden fer els serveis socials i la comunitat en un moment de crisi socioeconòmica.

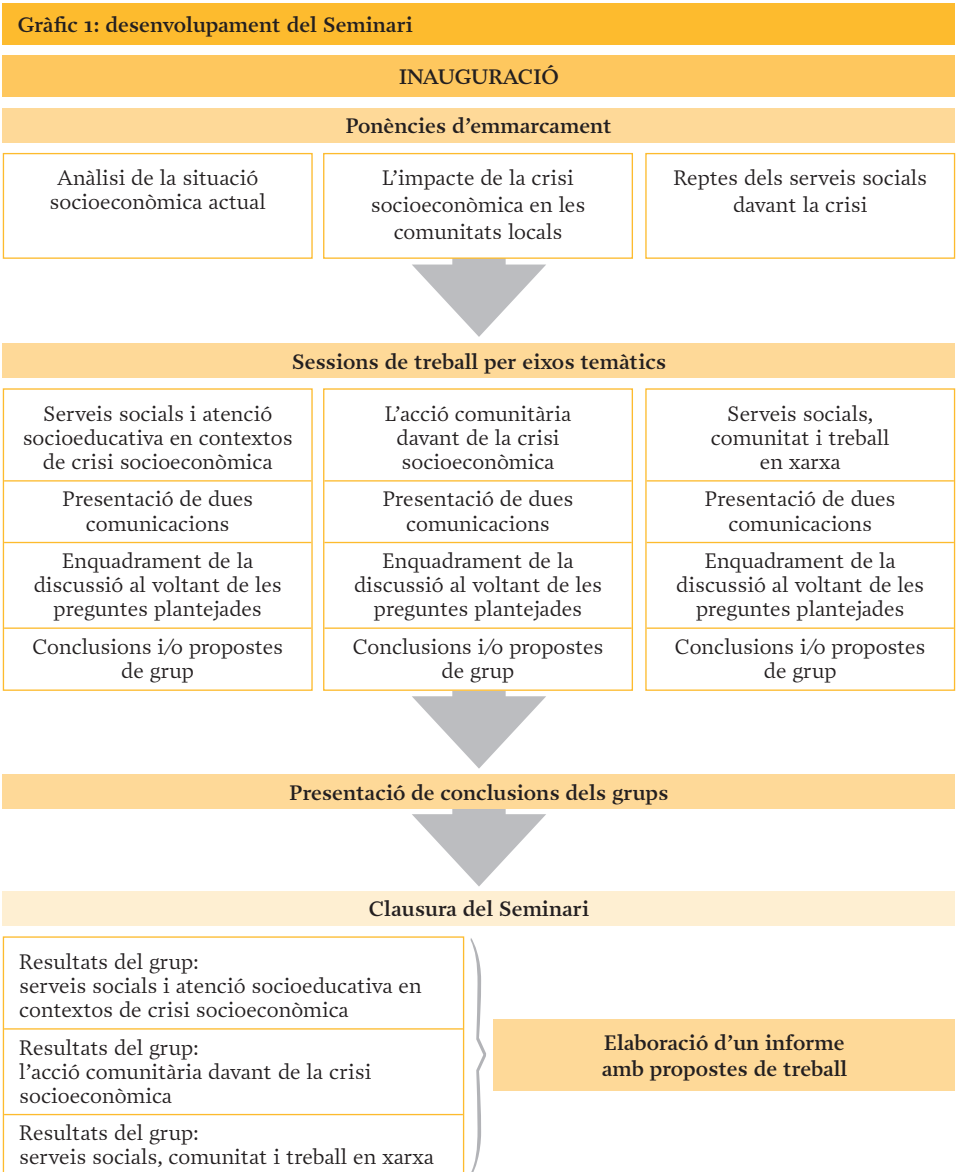
Per poder centrar el treball i concretar aquells aspectes més rellevants en el context actual es va pensar en uns objectius de treball més específics dins del marc general que ajudessin a centrar el treball i el contingut del Seminari, ens referim als objectius específics següents:

1. Descriure i analitzar la situació socioeconòmica actual.
2. Analitzar l'impacte de la situació socioeconòmica actual en la comunitat.
3. Descriure i analitzar en quina situació es troben els serveis socials en un context de crisi.
4. Establir quin tipus d'atenció socioeducativa poden oferir els serveis socials en un context de crisi socioeconòmica.
5. Analitzar el paper de l'acció comunitària davant la situació de crisi.

6. Proposar alternatives de treball en xarxa i de coordinació entre els serveis socials i la comunitat per poder fer front a la situació de crisi.

1.2. ORGANITZACIÓ DEL SEMINARI

Per assolir els nostres objectius ens varem plantejar generar reflexió, abans,

durant i després de l'execució del Seminari. Es varen proposar uns eixos temàtics, que serviran com a fil conductor per orientar tot el treball. És sobre aquests eixos que es va demanar abans de dur a terme el Seminari que aquelles persones interessades a participar-hi pensessin i presentessin, en forma de comunicacions reflexions teòriques, recerques o projectes en qualsevol dels tres eixos temàtics següents:

- a) Serveis socials i atenció socioeducativa en contextos de crisi socioeconòmica.
- b) L'acció comunitària davant la crisi socioeconòmica.
- c) Serveis socials, comunitat i treball en xarxa.

Les comunicacions varen ser avaluades per un comitè científic i se'n varen triar dues per eix. Aquestes dues comunicacions serien posteriorment presentades a les sessions de treball del Seminari.

El Seminari en si es va pensar de la manera següent. Es va convidar experts, per tal que de forma global ens situessin en el tema des de tres perspectives diferents: una d'anàlisi general de la situació actual, una altra des del paper que pot fer la comunitat i una altra des del punt de vista de l'Administració. Un cop fet aquest enquadrament, es va distribuir els assistents per grups de treball.

La dinàmica dels grups de treball que mostrarem més endavant es va iniciar amb la presentació de les comunicacions que varen servir per abordar la temàtica i que varen ajudar a produir el debat posterior.

1.3. PERFIL DE LES PERSONES PARTICIPANTS

Inicialment es va pensar a convocar participants que representessin la diversitat de l'Estat espanyol, tant pel que fa a professionals com a professorat universitari. Les persones participants havien de tenir coneixements o estar relacionats professionalment amb alguns dels àmbits proposats com a temàtiques centrals del Seminari: serveis socials; polítiques socials; tercer sector social; societat civil, etc. Els i les professionals podrien provenir de qualsevol dels àmbits del serveis socials en sentit ampli.

Les persones participants que finalment van assistir al Seminari provenien de totes les comunitats autònomes, tot i que també vàrem comptar amb una petita representació de persones originàries dels països iberoamericans. També varen participar-hi professors universitaris i professionals de Portugal. La major representació va ser de Catalunya, situant-se en un 35% del total de les persones assistents. Els i les professionals van representar un 30% dels assistents i la resta, majoritàriament varen ser professorat universitari, persones investigadores i persones expertes.

La diversitat i variabilitat de camps presents en el Seminari va enriquir molt les discussions. Varen participar-hi persones que havien treballat o fet recerca, entre altres, en l'àmbit de la infància, els serveis socials bàsics, la família, la violència de gènere, la multiculturalitat, l'animació sociocultural, el desenvolupament comunitari, la tercera edat, les drogodependències, la joventut. Cal apuntar, finalment, que hi van participar estudiosos i professionals tant de l'àmbit rural com urbà, tot i que aquest últim va tenir més presència.

---

2. EL CONTEXT GENERAL

Construir una Europa del coneixement i afavorir la presència d'Espanya i Catalunya a l'escenari europeu demana tenir una població que se senti segura, amb suport i estimulada.

En un moment com l'actual, en què la crisi fa que importants segments de la població es trobin en situació de vulnerabilitat i risc social, és obvi que, més que mai, resulta encertat el triangle de polítiques que proposa la Unió Europea (UE). Un triangle configurat per les polítiques socials, econòmiques i de treball; unes polítiques que s'han de combinar amb l'objectiu de projectar Catalunya en el si de la UE.

Aquesta combinació de polítiques obliga a fer una clara definició dels objectius, de les metodologies i els recursos que cal implementar, així com dels mecanismes d'avaluació que possibiliten la rendició de comptes a la ciutadania.

Trobar solucions als problemes requereix invertir en recerca i fer un bon ús i una bona gestió del coneixement. Un coneixement que té molta rellevància en el sector tecnològic, econòmic i industrial, però també en el social, ja que és aquest últim qui sosté i possibilita els altres.

Una comunitat que no busqui el benestar dels seus membres i que no persegueixi de manera continuada nivells òptims de cohesió social, difícilment podrà ser competitiva, dinàmica i capaç de créixer

econòmicament. Tot això requereix un desenvolupament i un acompanyament social i educatiu que ajudi la ciutadania a sentir-se segura i preparada per poder donar resposta a les demandes d'un nou model social i als problemes que se'n derivin.

És important ressenyar que vivim actualment en una situació socioeconòmica de crisi global que fa que el nostre sistema de protecció es trobi en un moment molt complicat: cal buscar la universalitat de les atencions, però el fet és que les administracions disposen de menys recursos. D'altra banda, es reben demandes de la població que fins ara no necessitaven els serveis de protecció més especialitzats. Aquesta situació obliga a replantejar els models d'organització, les metodologies de treball i els tipus de resposta que es donen des dels serveis socials.

Cal repensar i reorientar les accions que es desenvolupen des dels serveis socials a fi de fer front a les noves situacions generades pel context actual. La diversitat de poblacions que cal atendre i la complexitat de les situacions en què ens trobem, demanen un estudi en profunditat de l'estat de la qüestió. Es tracta de trobar respostes innovadores que ajudin a evitar la creació de dependències o situacions cròniques, i que possibilitin un acompanyament social i educatiu d'aquelles persones que viuen dins d'aquestes problemàtiques.

2.1. CATALUNYA EN EL CONTEXT DE L'ESTAT ESPANYOL

Volem fer referència al context ampli on es troba administrativament Catalunya, ens referim a l'Estat espanyol i la seva situació actual. Ens trobem que, en aquest marc de referència general, s'ha donat una situació paradoxal, es pot dir que s'ha avançat en el que fa referència als marcs legislatius. Hom pot veure que s'han introduït noves formes d'entendre les polítiques de treball i socials però, en un moment en què el context general travessa una crisi socioeconòmica com l'actual, existeixen dificultats per dur a terme la implantació de totes aquestes noves estratègies i reformes siguin legislatives o organitzatives

A continuació, es presenten de forma breu algunes dades per il·lustrar la situació socioeconòmica que ens ha fet plantejar la necessitat de pensar sobre els serveis socials i la comunitat davant aquesta nova situació. A més a més, aprofitarem per fer referència a alguns dels canvis més rellevants que s'han produït en el nostre context de referència immediat.

L'evolució de l'economia a l'Estat espanyol dels últims 4 anys ha rebut un gran impacte fruit, d'una banda, de les tensions de l'economia mundial i, de l'altra, d'un creixement no sostenible i no gaire sòlid. Des de fa alguns anys i sobretot a partir del 2006, es van esgotar els fons que havien permès la seva expansió; fons que tenien molt a veure amb el procés de convergència europea i amb el procés d'integració a la zona euro. A tot això s'ha d'afegir la crisi del mercat immobiliari, molt lligada, entre d'altres, a la crisi hipotecària, a l'augment de l'IPC i al del preu del petroli. Aquests factors fan que disminueixi la renda de les famílies i, per tant, que, al mateix temps, disminueixi o es deteriori el consum. Aquesta situació no afecta només el consum, sinó també fa que la inversió en construcció i en altres béns i àmbits quedi reduïda.

La crisi financera provoca, d'altra banda, que les empreses vegin retallades les seves possibilitats de crèdits i, per tant, de maniobra. Moltes de les empreses que en els últims anys han crescut sense fer previsions de futur, s'han vist obligades a fer expedients de regulació, amb la qual cosa encara ha empitjorat més la situació de les famílies que en depenen.

Aquesta situació de crisi també impacta negativament en el mercat del treball. La taxa d'atur creix un 3% del 2007 al 2008, sent l'octubre del 2009 al voltant del 17%, segons l'Institut Nacional d'Estadística. Es debilita principalment el sector de la construcció i amb aquest tota la indústria que hi està vinculada.

Cal destacar que els serveis financers, tant pel que fa a la seva producció, regulació i les estratègies que es fan servir, han fet un paper molt significatiu en aquesta crisi que ha dut a una manca de confiança tant de caire nacional com internacional i que es concreta en una manca de liquidesa global que ha posat en escac les polítiques econòmiques, de treball, fiscals i socials.

A l'hora de parlar dels canvis que s'han produït en el context per efecte de la crisi, cal pensar en els que són fruit exclusivament d'aquesta situació, destriant-los dels que s'havien iniciat abans o d'aquells que són estructurals o endèmics dels nostres sistemes socials.

És cert que l'Estat ha proposat algunes mesures, com el denominat «Pla espanyol per a l'estímul econòmic», conegut com a «Pla E», que recull algunes mesures conjunturals i d'altres aprovades amb anterioritat i les agrupa en cinc àrees: suport a les famílies, suport a les empreses, foment del treball, suport al sistema financer i modernització de l'economia. El centre d'interès són les famílies amb càrregues hipotecàries i les petites i mitjanes empreses. De totes maneres, és obvi que el problema és estructural i que

cal prendre decisions que busquin solucions a més llarg termini.

Tal com s'ha apuntat, tant en el cas espanyol com en el català, s'han produït canvis interessants en els últims anys, i volem fer-hi referència. S'ha iniciat un procés de revisió dels marcs legislatius que després d'anys de funcionament i de revisions parcials s'estan modernitzant i actualitzant. A Catalunya s'ha revisat la legislació en matèria d'infància i serveis socials, s'ha fet una mirada a la situació de conciliació de la vida familiar i laboral, i s'han replantejat les carteres de serveis en relació amb les noves situacions. També s'ha reformulat tot el tema de traspàs de competències cap els ens locals, que està en funció de les transferències econòmiques que també estan pendents des de l'Estat cap a Catalunya.

D'altra banda, és interessant el que s'ha avançat en la política de gènere. Ja s'han començat a notar a les institucions les estratègies d'igualtat d'oportunitats i d'igualtat d'accés entre homes i dones que, si bé feia anys que s'abordava, encara no havia donat fruit. En l'àmbit de la violència masclista, s'han dut a terme avenços legislatius amb la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. Aquesta Llei inclou qüestions de prevenció, atenció, assistència, protecció, recuperació i recuperació integral, tal com s'indica en el seu títol tercer. Resulta interessant veure també que es planteja com a línia d'acció el treball amb nens i nenes que es troben en aquests contextos en situació de vulnerabilitat per prevenir i millorar la seva qualitat de vida i el seu futur desenvolupament. Al mateix temps es treballa amb agressors, qüestió que fa temps que algu-

nes institucions reclamaven i que per fi sembla que es reconeix.

Un altre element rellevant es la Llei de la dependència, que bàsicament defineix la dependència com una situació permanent en la qual es troben les persones que necessiten ajudes importants d'una o d'altres persones per dur a terme activitats bàsiques de la vida diària. Aquesta situació fa que sigui necessària la creació de tota una sèrie de serveis que permetin donar suport i oferir cura a aquelles persones amb problemes d'autonomia (persones grans, persones amb alguna discapacitat o persones amb problemes de salut mental). Aquest és un projecte molt ambiciós que requereix tot un desplegament de recursos humans i materials que encara està en procés d'implementació i que, com ja s'ha pogut veure arran de les retallades econòmiques i socials en marxa, es veu seriosament compromès.

En matèria de joventut s'han fet plans en relació amb el treball, l'habitatge, la participació, etc., tot i que encara estan en procés d'implementació.

Una de les qüestions pendents és el tema de l'externalització dels serveis i la implicació de la comunitat que, si bé podria ser una bona estratègia per poder donar respostes més properes a les persones, més flexibles i adaptables a les necessitats, encara està en situació de precarietat, falta un marc de referència més clar; i uns bons mecanismes de selecció, seguiment i avaluació.

Fins aquí hem presentat de forma breu aquells elements que ens han motivat per dur a terme un seminari al voltant d'un tema que ens preocupa a tots, i que cal abordar des dels serveis socials i des de la comunitat.

3. LA METODOLOGIA DE TREBALL

És en aquest context general, on s'emmarca el XXIII Seminari Interuniversitari de Pedagogia Social, una activitat de reflexió compartida i treball col·laboratiu entre acadèmics, investigadors i professionals de l'àmbit social que plantegem com a punt de partida per dur a terme propostes noves i concretar accions viables i sostenibles. Tal com ja hem dit, un dels objectius fonamentals va ser reunir un col·lectiu de professors i professores universitaris, professionals, especialistes de l'àmbit de la pedagogia social i de l'educació social al voltant d'una problemàtica comuna. A les sessions de treball es van plantejar una sèrie de preguntes que van servir per orientar la discussió:

- Quin hauria de ser el paper dels serveis socials i de les comunitats davant d'una situació de crisi socioeconòmica com l'actual?
- De quina manera poden els i les professionals de l'àmbit socioeducatiu i els membres de les comunitats ajudar en la recerca de solucions i en la sortida de les problemàtiques que pateixen les persones i famílies en situació de vulnerabilitat?
- Quins nous recursos es poden desenvolupar per poder donar una resposta eficaç i apropiada a les noves necessitats derivades de la crisi socioeconòmica?

La metodologia de treball proposada es va pensar tenint en compte que és impres-

cindible buscar espais i temps perquè els diversos especialistes –tant els que es troben immersos en la quotidianitat del fenomen que s'estudia com els que hi mantenen certa distància– trobin la manera de poder descriure, analitzar i repensar les problemàtiques que emergeixen en l'àmbit social.

Es va pensar en el format seminari i en la combinació de diverses estratègies que ajudessin a compartir el coneixement i a construir una anàlisi i unes propostes comunes sobre la temàtica tractada. Per facilitar aquesta tasca es va estructurar el Seminari en tres eixos temàtics:

- Serveis socials i atenció socioeducativa en contextos de crisi econòmica.
- L'acció comunitària davant la crisi socioeconòmica.
- Serveis socials, comunitat i treball en xarxa.

Aquests eixos van permetre organitzar la proposta de treball. En primer lloc, es va proposar als participants que presentessin comunicacions relacionades amb l'eix temàtic que consideressin oportú, segons el tema que volguessin tractar. Aquestes podien referir-se a una qüestió teòrica, a una recerca o a una experiència concreta. Se'ls va demanar que, a l'hora d'elaborar els seus treballs, tinguessin en compte les qüestions següents:

- a) les situacions problemàtiques de cadascuna d'aquestes qüestions en un context de crisi,
- b) l'impacte d'aquesta en qualsevol dels tres eixos del Seminari,
- c) una anàlisi de les dificultats i oportunitats d'acció i
- d) l'aportació de línies de treball o d'elements que serveixin per generar propostes d'intervenció i millora de les pràctiques.

Durant el desenvolupament del Seminari, es van presentar tres ponències marc que

van situar les qüestions bàsiques i, a partir d'aquí, es va distribuir les persones participants en grups de treball; un per cada eix temàtic.

Els grups de treball van començar amb la presentació de dues comunicacions seleccionades pel Comitè Científic a partir de totes les presentades i, a continuació, es va iniciar la dinàmica d'anàlisi i reflexió compartida per fer possible la resposta a les preguntes plantejades a tots el grups. Al final, els representants de cada grup van presentar als altres grups l'anàlisi realitzada i les propostes elaborades.

4. RESULTATS I CONCLUSIONS DELS GRUPS DE TREBALL

A continuació, es presenten els resultats del Seminari, i ho fem de la manera següent: en primer lloc, oferim de forma sintètica i integrada el resultat de l'anàlisi que van fer els grups en cadascun dels eixos temàtics. En segon terme, oferim les deu propostes més rellevants fetes pels grups de treball en relació amb cadascun dels eixos temàtics. Com es veurà, es va produir entre aquestes un alt grau de coincidència.

Quin hauria de ser el paper –en clau socioeducativa– dels serveis socials i les comunitats davant d'una situació de crisi socioeconòmica com l'actual?

Es constata la necessitat de provocar canvis en les estructures dels serveis socials per passar de l'estat del benestar a la societat del benestar (descentralització econòmica de pressupostos, reforç del paper de les administracions locals, disseny de polítiques transversals). Cal introduir mecanismes de radicalitat democràtica i concretar nous models de desenvolupament que no tinguin com a eix central la dimensió econòmica.

No s'accepta el concepte de la crisi (en singular) com una cosa global i homogènia, vivim moments de canvis continus que ens obliguen a replantejar el concepte de crisi a partir de nous enfocaments. La crisi socioeconòmica és el resultat de prioritzar uns determinats valors per damunt d'uns altres. D'aquí que entenguem que una educació crítica i en clau de formació

de la ciutadania sigui un dels elements fonamentals per posar en marxa els processos de transformació social.

La urgència de la crisi socioeconòmica ens obliga a repensar la relació existent entre educació i economia, i a analitzar les relacions de dependència de la primera respecte de la segona. La urgència no ens ha de fer perdre de vista qüestions que són de vital importància, com és el cas de les desigualtats socials; ni tampoc podem permetre'ns assumir com a normals certes formes d'exclusió social. Només la promoció de polítiques i accions fonamentades en valors socials i humans ens pot permetre configurar unes societats més equitatives, justes i cohesionades.

En els moments de crisi, les situacions d'exclusió social i marginació s'agregen i les desigualtats socioculturals i econòmiques augmenten. És important incidir encara més en la necessitat de reflexió, anàlisi i coordinació entre el coneixement científicotècnic, la política social i la vida comunitària. La nostra responsabilitat demana construir un saber que torni el protagonisme a les persones i comunitats promovent-ne l'apoderament. De la mateixa manera, cal establir, veritablement –i no sols en el discurs– formes coordinades de treball entre els diversos agents socials, que no són tan sols els professionals, sinó també les institucions en sentit ampli, les associacions i les mateixes comunitats.

Les situacions de crisi evidencien encara més la manca de recursos humans i econòmics per atendre les necessitats urgents i generar projectes a mitjà i llarg termini. Cal tenir present també que els recursos no augmentaran, sinó que, en tot cas, l'opció més realista és la de tornar a formular, de manera creativa, la seva gestió i l'ús que se'n fa. Aquesta centralitat en l'oferta de respostes i la demanda de més recursos amaga la necessitat de qüestionar el model de societat i de creixement econòmic del qual tots participem. Hi ha, respecte a això, una extensa responsabilitat social que no pot ser negada.

Per aquest motiu, és important analitzar el paper dels diversos agents socials. No es tracta tant de resoldre de manera conjuntural els problemes que van apareixent com de generar accions sostenibles que apoderin les persones i les comunitats involucrades. Es tractaria de buscar un equilibri entre la resolució de les problemàtiques més urgents i la progressiva capacitat de les persones i les comunitats per abordar de forma autònoma les dificultats que trobaran al llarg de la seva vida. La feina que es fa des dels serveis socials i les comunitats ha d'incidir en el foment de l'autonomia i el desenvolupament personal dels ciutadans per potenciar una cultura crítica i emprenedora.

Es manté una perspectiva reduccionista dels serveis socials, ja que, en un sentit ampli, també són serveis socials, entre d'altres, l'escola, els centres de salut o els centres socioculturals... Per això, a mitjà termini, caldria tendir a models més transversals i integrals d'acció sociocomunitària.

Es detecta que, per possibilitar accions integrals i transversals, les diferents àrees de les administracions i les entitats del tercer sector social haurien de potenciar el fet de compartir els coneixements comuns.

A tot això cal afegir que les persones destinatàries dels serveis socials haurien de

tenir un paper rellevant i ser participants de tot el procés.

4.1. PROPOSTES REALITZADES PELS GRUPS DE TREBALL EN RELACIÓ AMB ELS EIXOS TEMÀTICS

Es constata que en l'àmbit dels serveis socials, l'atenció a les situacions d'urgència és la dinàmica més habitual i la que ocupa la major part del temps dels professionals d'aquest sector. En aquest sentit, es proposa a l'Administració pública que busqui les estratègies adequades per prioritzar i tractar les qüestions importants i no sols les urgents. Apuntem aquí algunes propostes que podrien ser presents en aquesta possible agenda de qüestions importants.

Propostes de l'eix temàtic 1: serveis socials i atenció socioeducativa en contextos de crisi socioeconòmica

1. En l'àmbit social hi ha gran diversitat de termes i de conceptes que s'utilitzen tant per descriure les situacions com per caracteritzar els diferents tipus d'acció socioeducativa. Cal impulsar l'anàlisi, la reflexió compartida i el consens sobre el contingut específic i diferencial de cadascun.
2. Cal repensar el concepte de comunitat com a espai públic, polític i divers, que permeti promoure i activar processos democràtics i participatius en la presa de decisions (participació des de la informació a la deliberació, a la presa de decisions i a l'avaluació dels processos). Comptar amb la comunitat en la prestació de serveis socials no es pot reduir a fer-los externs o a propostes d'acció que van de dalt a baix, cal impulsar que les comunitats assumeixin el protagonisme que els correspon.

3. Treballar amb la comunitat tenint en compte la diversitat, assumint com a objectiu el desenvolupament d'aquesta, acompanyant la seva dinamització i implicant el major nombre d'agents socials. Es fa necessari coresponsabilitzar les comunitats en el desenvolupament de les polítiques socials i educatives més integrals i integradores.
4. Necessitat de reinventar les estructures polítiques, administratives, i de garantir els recursos necessaris per poder desenvolupar una bona pràctica professional, analitzant de què podem prescindir per ser més eficaços i resolutius en la pràctica socioeducativa; es fa imprescindible el compromís individual i la coherència entre el discurs i les pràctiques. En aquest sentit, es tractaria de crear estructures que permetin l'actuació de tots els professionals, integrant tècnics, acadèmics, personal d'institucions i del sector privat. El treball ha de ser transdisciplinari, transinstitucional i transversal entre professionals, persones, famílies i comunitat.
5. L'educació social ha de ser entesa com un recurs que pot i ha de treballar en un model més comunitari, que necessita equips consolidats i estables, ja que l'excessiva dependència de les subvencions desmobilitza i desmotiva el col·lectiu professional. L'acció socioeducativa ha d'estar centrada en la persona i ha de ser tractada des d'una perspectiva comunitària, evitant la burocratització i la fragmentació.
6. Els tècnics i tècniques han d'acompanyar la vida de la comunitat en una tasca horitzontal en la qual es reconegui el valor dels diversos sabers de les comunitats.
7. S'ha de reflexionar sobre la manera idònia per fer el recanvi generacional en les organitzacions i en la tasca comunitària. Analitzar de quina manera es transmeten els sabers i les experiències dels professionals més veterans a aquells encara novells i que tot just comencen a treballar en aquest àmbit.
8. En la tasca socioeducativa, cal conciliar els temps administratius amb els temps vitals de les persones. No fer-ho dificulta el seguiment dels processos de les persones usuàries dels serveis.
9. S'hauria de recuperar el paper actiu dels educadors i educadores socials, recordant els seus orígens vinculats al treball al carrer i des del carrer. A mesura que s'institucionalitza una professió disminueix la seva proximitat amb les persones, cosa que obliga a generar nous perfils professionals propers als subjectes, sense una visió global dels problemes socials. Això genera una manca d'eficiència i d'eficàcia del Sistema i confon tant el camp professional com la mateixa ciutadania.
10. Fomentar un canvi en la cultura dels professionals, buscar espais comuns de treball per definir què es pot fer en comú i què és propi de cada especialització professional. S'hauria d'incloure en els currículums de la formació inicial de les diferents professions socials continguts relatius a allò multi i interprofessional. De la mateixa manera, l'Administració i les entitats del tercer sector social han de ser conscients de la necessitat d'establir els punts següents:
  - abordar les qüestions socials des de diverses perspectives professionals,
  - afavorir espais de trobada, reflexió i anàlisi multi i interprofessionals i
  - afavorir la formació contínua i compartida entre els diferents professionals de l'àmbit socioeducatiu.

Propostes de l'eix temàtic 2: l'acció comunitària davant la crisi socioeconòmica

1. Els projectes educatius i comunitaris que cal promoure són aquells capaços de mobilitzar amplis sectors de la població en un territori, i que obliguin les institucions a dialogar i negociar amb ells.
2. Treballar de forma comunitària, amb plans globals de base territorial i a partir del protagonisme i la participació de les mateixes comunitats, objectiu que només podem plantejar si construïm un discurs que no estigui focalitzat en el dèficit, sinó en les potencialitats d'aquestes comunitats.
3. És molt important definir quins professionals són necessaris i quines funcions realitzen en els diferents programes, els seus perfils, els seus límits i les seves complementarietats. De vegades no es tracta tant de generar nous perfils professionals, serveis i recursos, sinó de reorganitzar i optimitzar els ja existents.
4. Incidir en el caràcter preventiu i transformador de l'àmbit socioeducatiu suposa prendre consciència de la importància del temps tant en el desenvolupament de l'acció socioeducativa com en els resultats d'aquesta. Les polítiques socials, els programes i recursos s'han de poder elaborar i dur a terme tenint en compte la realitat dels espais i temps educatius, que estan marcats per la complexitat i la incertesa. Són, necessàriament, projectes a llarg termini.
5. La comunitat es construeix des de la infància i en diversos espais socials, com poden ser l'escola, però també el barri, el centre sociocultural o l'associació. Per això, l'acció sociocomunitària i educativa no es pot desenvolupar des de programes sectorials o puntuals que no elaborin aquesta perspectiva global. Els i les professionals socials són també comunitat i, enfront de les tendències corporativistes, haurien de poder desenvolupar la seva feina de forma horitzontal amb les comunitats. Cal incloure en els programes els agents socials, que no són sols els professionals, sinó que també implica treballar amb el moviment associatiu, amb les comunitats i els col·lectius, amb els polítics i amb professionals diversos.
6. S'haurien de promoure pactes cívics i acords col·lectius a la comunitat; acords que incloguin: polítics, tècnics, associacions, entitats i persones de la comunitat.
7. Els i les professionals de l'àmbit socioeducatiu haurien de fer una funció medidora entre l'àmbit polític i la mateixa comunitat. Haurien de treballar en totes dues direccions, des d'una perspectiva crítica, reivindicativa i amb una clara funció d'acompanyament.
8. Ressaltar la importància dels equips humans. La seva capacitat per prendre la iniciativa i al mateix temps vetllar per no situar-se en el centre de l'acció socioeducativa, partint de la idea que aquest paper central correspon a les persones i a la comunitat.
9. Els i les professionals de l'àmbit socioeducatiu necessiten un discurs fort, un coneixement clar de quines són (i quines no són) les seves competències professionals i no ser simples executors de programes establerts, sinó agents amb capacitat d'iniciativa, acció i voluntat.

Proposta de l'eix temàtic 3: serveis socials, comunitat i treball en xarxa

1. Instaurar la cultura del treball en xarxa entre els polítics i tècnics de l'Administració pública com a recurs imprescindible per a una gestió eficaç i eficient dels serveis socials. Per aquest motiu es

recomana posar l'atenció necessària en la formació inicial i contínua que aquests col·lectius requereixen.

2. Seguir treballant en l'actitud i la predisposició de les administracions cap als seus treballadors i treballadores i la resta de la ciutadania. La relació inicial ha de partir de la confiança perquè només sobre aquesta base és possible construir una relació positiva i estimuladora. La desconfiança, en canvi, dificulta la tasca, la complica, burocratitza i finalment acaba generant immobilitisme.
3. Afavorir la creació d'espais, temps i recursos per a la trobada i el treball compartit entre professionals i serveis. El treball en xarxa no pot dependre únicament de la bona voluntat de les persones. Calen polítiques específiques que integren els tres sectors (Administració, sector privat i tercer sector social) en projectes compartits, cooperatius i comuns.
4. Racionalitzar els recursos professionals de l'àmbit social. Cal evitar augmentar gratuïtament i inútilment les instàncies i els professionals que les gestionen. S'ha d'apostar per uns bons equips bàsics de professionals a cada zona. Cal evitar resoldre cada nou problema amb la creació de noves figures professionals. S'haurien de repensar i simplificar les denominacions i especialitzacions dels professionals que existeixen en aquest àmbit. El contrari complica la gestió del sector, dificulta la identificació dels professionals de referència i afavoreix la fragmentació de les accions.
5. Incorporar, tant com sigui possible, els subjectes dels serveis socials en el disseny, la planificació, la gestió i l'avaluació dels serveis. La participació ben gestionada és un procés formatiu que no podem menystenir.
6. Facilitar la presència d'espais de supervisió i intervisió (entre parells) en els serveis socials, com a espais indispensables per a la reflexió professional, la formació contínua i la gestió correcta dels conflictes professionals. Cal garantir que en aquests espais es tingui present la mirada dels protagonistes.
7. Fer efectiva i evident la igualtat d'oportunitats i serveis socials en qualsevol territori del país, de manera que tant l'àmbit rural com les zones més poblades i urbanes puguin tenir una resposta adequada a les seves necessitats.
8. Potenciar l'avaluació dels serveis socials i del treball en xarxa en el seu doble vessant de rendició de comptes i de procés d'aprenentatge i millora. Aquesta avaluació ha de ser participativa com l'única forma de produir canvis, de transcendir l'àmbit professional més immediat i d'arribar a la comunitat, objectiu final dels serveis socials.
9. Difondre les bones pràctiques i experiències de treball en xarxa entre els i les professionals del sector perquè siguin espais de creixement i multiplicació. Es recomana crear un catàleg de bones pràctiques i un catàleg de recursos i eines.
10. Afavorir la participació, també en els serveis socials, a partir de la mobilització de les persones i de les organitzacions. La innovació en l'àmbit social només és possible amb la participació de tothom (polítics, professionals i la resta de la ciutadania).

Dra. Asun Llana Berñe

Professora titular de teoria i història de l'educació de la Universitat de Barcelona. Vicedegana de la Facultat de Pedagogia. Està especialitzada en el treball socioeducatiu en medi obert, desenvolupament comunitari i serveis socials. Ha treballat durant 5 anys com a assessora per al Govern romanès en diferents projectes per posar en marxa els serveis socials a Romania en el seu procés d'adhesió.

Tresorera de la Sociedad Iberoamericana de Pedagogía Social. És codirectora de la col·lecció «Acción Comunitaria y Socioeducativa», de l'Editorial Graó. Ha publicat diversos llibres i articles científics.

Dr. Xavier Úcar Martínez

Professor titular de teoria i història de l'educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Està especialitzat en el disseny i l'avaluació de programes d'animació socio-cultural i desenvolupament comunitari. És vicepresident de la Sociedad Iberoamericana de

Pedagogía Social i president de la Coordinadora per a l'Animació Sociocultural de Catalunya.

És codirector de la col·lecció «Acción Comunitaria y Socioeducativa», de l'Editorial Graó. Ha publicat nombrosos llibres i articles científics.

Héctor Núñez López

Educador social i pedagog. Màster en recerca de l'educació. Ha treballat com a educador social en diversos centres de protecció de menors, tant de privats com de propis de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència de la Generalitat de Catalunya. Avui dia desenvolupa la seva tasca professional en centres de Justícia Juvenil, dependents del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

És professor associat a la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Actualment desenvolupa la seva tesi doctoral sobre els models d'avaluació participativa en programes d'intervenció socioeducativa.

És membre de la Sociedad Iberoamericana de Pedagogía Social.

Per a més informació:

Departament d'Acció Social i Ciutadania
Secretaria General
Pl. Pau Vila, 1
08039 Barcelona
Tel. 93 553 67 42
papers.dasc@gencat.cat

Les persones interessades a publicar treballs en aquesta col·lecció han d'enviar-nos una sinopsi de la proposta a l'adreça electrònica papers.dasc@gencat.cat. Cal adjuntar-hi un telèfon de contacte.
